

Nr 106.

Ankom till riksdagens kansli den 10 maj 1927 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalt i Härnösand jämte en i ämnet väckt motion.

(3:dje och 4:e avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1927 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1927—1928 har Kungl. Maj:t (under femte huvudtiteln, punkt 65 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att i avbidan på den särskilda proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, till vanförestalt i Härnösand för budgetåret 1927—1928 beräkna ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 22 februari 1927 avläten proposition, nr 137, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande handläggning, under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen *dels* medgiva, att det för Hemsö kustartillerikår ursprungligen avsedda kasernetablissemnet i Härnösand må för en beräknad kostnad av högst 960,000 kronor omändras till vanförestalt i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten K. Güettler i augusti 1926 för det såsom alternativ be-tecknade förslaget uppgjorda ritningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området, omfattande ungefär 40,800 kvadratmeter, må från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet; *dels ock* till vanförestalt i Härnösand för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till propositionen.

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *E. A. Enhörning* väckt motion, nr 208, däri yrkats, *dels* att Kungl. Maj:ts proposition angående Hemsökasernens användande till vanförestalt icke måtte vinna riksdagens bifall, *dels* att riksdagen i enlighet med av Föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland och Dalarna till Kungl. Maj:t ingiven framställning måtte anslå 609,500 kronor till denna för uppförande av en vanförestalt i Sundsvall.

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sin hemställan, hänvisas till motionen.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»Redan vid min förberedande anmälan till årets statsverksproposition av förevarande ärende framhöll jag, att jag, efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet, kommit till den uppfattningen, att vid valet mellan de föreliggande båda förslagen till vanförestalt — Sundsvallsförslaget och Härnösandsförslaget — öfvervägande skäl talade för ett biträdande av sistnämnda förslag. Den då återstående utredningen i ärendet, vilken sedermera verkstälts, har icke givit mig anledning till ändring av denna uppfattning.

Jag torde nu få närmare redogöra för de skäl, som enligt min mening tala för en dylik ståndpunkt.

Inledningsvis torde härvid få framhållas, att enligt den av kasernkommittén verkställda utredningen kasernetablissemnetet i Härnösand *icke* under den närmaste framtiden skulle kunna med fördel utnyttjas till lokal åt någon *statsinstitution*. Den tidigare av byggnadsstyrelsen gjorda undersökningen i dylikt syfte har visserligen resulterat i att etablissemnetet skulle kunna användas för sådant ändamål, under förutsättning att en blivande hovrätt för Norrland förlades till Härnösand. Denna förutsättning är emellertid ej nu för handen. Enligt vad vederbörande departementschef meddelat mig, kan nämligen spörsmålet om förläggande av en hovrätt till Härnösand, på grund av sitt nära sammanhang med frågan angående omdaning av vissa delar av rättegångsväsendet med däri ingående väsentlig nyorganisation av hovrätterna, icke förrän i samband med nämnda fråga bliva föremål för slutlig prövning.

Av den utav kasernkommittén verkställda utredningen framgår vidare, att från sakkunnigt håll avvisats tanken på kasernetablissemnetets utnyttjande till anstalt för vård av sinnessjuka eller sinnesslöa.

Vad härefter angår det av kasernkommittén nu framlagda förslaget om *etablissemnetets användande till en vanförestalt* jämte härmed sammanhängande spörsmål, torde till en början kunna fastslås, att den i ärendet verkställda utredningen otvetydigt ådagalagt, att åtgärder med det snaraste måste vidtagas för att bättre tillgodose vården av de vanföra i Norrland. Ej minst de föreliggande uppgifterna rörande antalet exspektanter, särskilt vid Stockholmsanstalten, lämna ett tillräckligt tydligt vittnesbörd härom.

I fråga om sättet för tillgodoseende av nyss antydda behov hava vanförevårdssakkunniga i sitt den 25 mars 1920 avgivna betänkande föreslagit, att två vanförestalter skulle inrättas för Norrlands del, av vilka anstalter den ena, avsedd för de norra delarna, skulle förläggas till Umeå och den andra, avsedd för de södra delarna, skulle förläggas till Sundsvall. Av betänkandet inhämtas vidare, att anstalterna i fråga — såvitt av verkställda approximativa beräkningar rörande platsbehovet kunde bedömas — borde avses för följande antal platser, nämligen Umeåanstalten för 90 à 100 platser — därav 30 à 35 för kliniken, 30 à 35 för yrkesskolorna och 30 för skolhem — samt Sundsvallsanstalten för 130 platser, därav 40 för kliniken, 50 för yrkessko-

lorna och 40 för skolhem. Det sammanlagda platsantalet å de båda anstalterna skulle sålunda utgöra 220 å 230, fördelade med 70 å 75 platser å kliniker, 80 å 85 å yrkesskolor och 70 å skolhem.

Av de förslag, som nu föreligga till prövning, upptager Sundsvallsförslaget i sin senaste avfattning ett platsantal av 138, däraf 88 platser å kliniken och 50 platser å yrkesskolorna, medan upprättande av skolhem icke ingår i detta förslag utan tills vidare ställts på framtiden. Härnösandsanstalten åter skulle enligt huvudförslaget inrymma 270 platser, fördelade med 103 platser å sjukavdelningen, 119 å yrkesskolorna och 48 å skolhemmet, samt enligt alternativförslaget upptaga 244 platser, fördelade å nyssberörda tre vårdgrenar med respektive 103, 93 och 48 platser.

Vid den granskning, som de båda förslagen underkastats av medicinalstyrelsen och styrelsen för svenska vanförestaltners centralkommitté, har uttryckligen från bägge hållen framhållits, att ur vanförestaltners synpunkt sett såväl Sundsvallsförslaget som Härnösandsförslaget, sistnämnda förslag i fråga om bägge alternativen, skulle — eventuellt efter smärre jämkningar i avseende å uppgjorda ritningar — kunna läggas till grund för upprättande av en anstalt utav avsett slag.

Då det sedermera gällt valet ur nämnda synpunkt mellan Sundsvallsförslaget och Härnösandsförslaget, har åter av nämnda myndighet och kommittéstyrelse företräde ansetts böra lämnas åt det förra. Anledningen härtill har, såsom av det föregående framgår, närmast varit följande. Sundsvallsförslaget skulle med sitt mindre platsantal icke utgöra hinder för ett framtida realiserande av det utav vanförestaltners sakkunniga uttalade önskemålet om två anstalter för tillgodoseende av vanförestaltners i Norrland. Samma förslag med dess tilltänkta förläggning av vanförestaltnern i staden belägna lasarettet skulle lämna god möjlighet för anslutning till den av samma sakkunniga förordade nya organisationsprincipen, åsyftande ett nära samarbete och i viss mån samorganisation mellan vanförestaltnern och å orten befintlig anstalt för meddelande av allmän sjukvård. Slutligen skulle en förläggning av anstalten till Sundsvall med dess i förhållande till Härnösand större invånarantal och tätare befolkade kringliggande landsbygd giva större garantier för beredande av full sysselsättning åt yrkesskolornas elever och tillräckliga möjligheter till avsättning för de av dessa elever utförda arbetena.

Vad då först angår frågan om antalet vanförestaltners, delar jag den uppfattningen, att om man ser saken uteslutande ur vanförestaltners synpunkt, det skulle vara mest önskligt att vid ordnande av anstaltsvården i Norrland följa den av vanförestaltners sakkunniga angivna riktlinjen med en anstalt för de norra och en för de södra delarna av denna landsdel. Med hänsyn till de stora ekonomiska anspråk, som för genomförande av en sådan plan måste ställas på såväl staten som kommuner och enskilda, lär emellertid ett dylikt önskemål icke kunna inom rimlig tid förverkligas. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat än att den omständigheten, att Härnösandsförslaget enligt sina båda alternativ skulle innebära en möjlighet att

omedelbart i huvudsak tillgodose behovet av platser inom vanförevårdens olika grenar för hela Norrland, ur vårdsynpunkt utgör en stor fördel hos förslaget. Huvudsaken är uppenbarligen, att vårdbehövande kunna erhålla vårdplatser, och olägenheten av de för vissa delar av Norrland större avstånden är uppenbarligen icke jämförlig med den, att vård icke alls skulle kunna lämnas. Härvid är jämväl att märka att, därest endast *en* vanförestalt för Norrlands del för närvarande kan tänkas komma till stånd och förläggningen av denna enda anstalt ej kan ske till någon plats i övre Norrland, olägenheterna för patienterna i denna del av Norrland ur kommunikations-synpunkt sett bliva något mindre vid en anstalts förläggning till Härnösand, än de bliva vid förläggning till Sundsvall.

Vad härefter angår önskvärdheten av att förlägga en vanförestalt så, att därigenom gives möjlighet till *samarbete och samorganisation med en central sjukvårdsanstalt*, är jag villig att erkänna, att vissa fördelar för såväl vanförevården som den allmänna sjukvården kunna vara förenade med en sådan anordning. Dock må härvid erinras, att icke någon av de tre nuvarande vanförestaltarna är anordnad på dylikt sätt, men det oaktat i fråga om vård och utbildning åtnjuta det bästa anseende. Härjämte torde böra bemärkas, att enligt vanförevårdssakkunnigas förslag själva de ortopediska sjukavdelningarna tänkts skola utgöra specialavdelningar av de allmänna sjukhusen, till vilka vanförestaltens övriga delar skulle anknytas. Till *uppförandet* av de allmänna sjukhusens ortopediska avdelningar skulle enligt samma sakkunniga staten och det landsting, inom vars område sjukhuset i fråga vore beläget, lämna bidrag, till *driften* därjämte andra landsting, som kunde hava intresse av att disponera vårdplatser å sjukavdelningarna i fråga, allt efter vissa av de sakkunniga föreslagna grunder. Utan att här kunna uttala någon mening härutinnan finner jag det emellertid vara uppenbart — och detta har icke heller av de sakkunniga förbisetts — att genomförandet av detta förslag, ej minst i vad detsamma angår bidrag till driften från andra landsting än det, inom vars område sjukhuset i fråga vore beläget, torde möta vissa svårigheter. Ytterligare kan rörande samma förslag framhållas, att staten med genomförandet av en organisation av antytt slag skulle komma att i viss mån lämna bidrag till kostnaden för inrättande och drift av allmänna sjukvårdsanstalter, vilken kostnad allt hitintills uteslutande åvilat vederbörande kommuner. Vid nu angivna förhållanden kan det enligt min uppfattning icke anses olämpligt, att även i nu förevarande fall den hittillsvarande organisationsformen vinner tillämpning.

Med denna ståndpunkt kan jag icke finna, att anstaltens i Sundsvall ifrågasatta anläggande invid det i staden befintliga lasarettet är av vägande betydelse vid den förevarande jämförelsen mellan denna anstalt och Härnösandsanstalten.

Vad så beträffar önskemålet om vanförestaltens *förläggande till en större stad* med omkringliggande tätbefolkad landsbygd, detta i syfte att säkerställa yrkesskolornas arbets- och avsättningsmöjligheter, är jag ense med kasernkommittén därom att Sundsvall i detta hänseende får tillerkännas ett

visst företråde framför Härnösand. Med hänsyn till den betydelse, dessa omständigheter äga för anstaltens ekonomi, är detta givetvis en omständighet att taga i betraktande. På sätt kommittén framhållit, torde emellertid ingendera av nyssnämnda två städer vara av den storlek, att den — även om den kringliggande landsbygden medräknas — kan lämna garanti för full sysselsättning åt yrkesskoleeleverna och tillräcklig avsättning för utförda arbeten. De svårigheter, som eventuellt kunna uppstå i detta avseende, lära emellertid, såsom kasernkommittén betonat, icke böra överdrivas; möjligheter till deras övervinnande lära nämligen icke saknas. Jag erinrar om att styrelsen för svenska vanförestaltnernas centralkommitté även uttalat sig i sist antydd riktning under hänvisning till den avgörande vikt, som särskilt i förevarande hänseende ligger uppå att en anstalt av nu förevarande slag lägges under en klok och energisk ledning. Redan i detta sammanhang vill jag även nämna, att med hänsyn bland annat till det av kasernkommittén framhållna önskemålet att yrkesskolorna för manliga elever åtminstone till en början ej givas alltför stor omfattning, jag har för avsikt att i anslutning till kommitténs förslag härutinnan förorda, att Härnösandsanstalten anordnas i enlighet med det uppgjorda alternativförslaget. Gentemot den ävenledes framställda invändningen att i Härnösand yrkesskolornas arbete skulle i högre grad verka hindrande på de fria yrkesidkarnas rörelse må erinras, att Härnösands stadsfullmäktige godkänt förslaget om inrättande därstädes av en anstalt av ifrågavarande typ och beviljat tomtmark därtill, vilket väl får anses innebära, att de ansett anstaltens tillkomst vara till övervägande fördel för staden och dess inbyggare.

Sedan jag med det nu anförda anser mig hava ådagalagt, att Härnösandsförslaget, betraktat huvudsakligen ur ren vanförevårdssynpunkt, kan anses i stort sett likvärdigt med och, i betraktande av ökningen av vårdmöjligheterna, avgjort fördelaktigare än Sundsvallsförslaget, går jag nu att granska de båda förslagen huvudsakligen *ur ekonomiska synpunkter*.

Med hänsyn till vad jag nyss anført i fråga om lämpligheten av att anordna Härnösandsanstalten i enlighet med alternativförslaget, torde berörda granskning kunna inskränkas till att jämföra Härnösandsprojektet, utfört enligt detta alternativ, med Sundsvallsförslaget, sådant detta senast ifrågasatts att utföras, nämligen med klinikavdelning av större omfattning än tidigare föreslagits.

Vad då angår Härnösandsanstalten, är först att erinra om de olika resultat, vartill byggnadsstyrelsen och kasernkommittén kommit vid beräkningen av kostnaderna för ombyggnaden. De skäl, som kommittén anført i sitt yttrande av den 7 februari 1927, giva härvid enligt min mening fullt tillräckligt stöd för att stanna vid den av kommittén senast angivna kostnadsberäkningen. Det är uppenbart, att i förevarande fall ändringsarbeten böra företagas, endast där de äro oundgängligen påkallade. Vid behandlingen av Härnösandsförslaget bör man alltså enligt min mening utgå från att anstalten i fråga skall kunna anordnas inom den av kasernkommittén senast angivna kostnadsramen av 960,000 kronor. Då Härnösandsanstalten enligt

alternativförslaget beräknas inrymma 244 platser, skulle detta innebära en platskostnad av 3,934 kronor. Skulle hänsyn jämväl tagas till de utlägg, som kronan tidigare verkställt för ifrågavarande kasernetablissemens uppförande, vilka utlägg, enligt det förut anförda, beräknats till i runt tal 1,100,000 kronor — något som emellertid, enligt vad i det följande skall angivas, enligt mitt förmenande icke i detta sammanhang är berättigat — skulle den totala kostnaden uppgå till 2,060,000 kronor och kostnaden per plats belöpa sig till 8,442 kronor.

Sundsvallsförslaget åter har beräknats draga en byggnadskostnad av 1,090,000 kronor, vilket belopp, fördelat på 138 vårdplatser, innebär en kostnad för vårdplats av 7,898 kronor. Då staten avsetts skola bidra med endast hälften av anläggningskostnaden, skulle av sistnämnda kostnad å *staten* belöpa ett belopp av 545,000 kronor, motsvarande en kostnad för vårdplats av 3,949 kronor.

Vid beräkningen av de kostnader, som vid en jämförelse mellan de olika förslagen skulle drabba staten, anser jag emellertid, såsom nyss antytts, att man i fråga om Härnösandsförslaget — särskilt som kasernbyggnaderna enligt vad förut anförts icke för närvarande kunna användas för något egentligt statsändamål och enligt avtalet med staden en förutsättning för att området icke skall till den återlämnas är att byggnaderna utan dröjsmål komma till användning — helt bör bortse från de belopp, som hittills för ett helt annat ändamål än det nu avsedda redan nedlagts å kasernetablissemnet i fråga och endast taga hänsyn till de kostnader, som beräknas erforderliga för att omdana detta etablissemnet till en vanförestalt. Man bör alltså i detta fall utgå från nyssberörda totalkostnad för staten av 960,000 kronor och en kostnad per vårdplats av 3,934 kronor. Härvid har jag i likhet med kasernkommittén och på av denna kommitté anförda skäl förutsatt, att — oberoende av utav vem anstalten kommer att drivas — staten i varje fall skall bestrida samtliga utgifter för omändringsarbetena.

Jämföras nu dessa siffror med statens kostnader enligt Norrlandsföreningens kalkyler för genomförande av dess förenämnda förslag — uppgående enligt det nyss anförda totalt till 545,000 kronor och per vårdplats till 3,949 kronor — skulle statens kostnad per vårdplats i bägge fallen bliva ungefär densamma. Jag finner emellertid stort fog föreligga för den av förenämnda kommittéstyreelse på närmare angivna skäl uttalade uppfattningen, att Sundsvallsförslaget icke torde kunna realiseras utan att hela eller åtminstone största delen av anläggningskostnaden måste bestridas av statsmedel, därest anstalten skall kunna igångsättas med utsikt till god ekonomi för framtiden. Staten skulle vid sådant förhållande för uppförande av en vanförestalt med 138 platser — ofullständig i så måtto att den icke skulle inrymma skolhem — få vidkännas en kostnad av intill 1,090,000 kronor, motsvarande en kostnad per plats av högst 7,898 kronor, medan däremot de statliga utgifterna för anordnande av en fullständig vanförestalt i Härnösand — i stort sett tillgodoseende hela Norrlands behov i förevarande avseende — enligt den senast av mig angivna beräkningsgrunden

skulle belöpa sig till 960,000 kronor, innebärande en kostnad för plats av 3,934 kronor.

Av det sålunda anförda framgår, att vid en jämförelse i nu förevarande avseende av förslagen om uppförande av en ny vanförestalt i Sundsvall och omändring av kasernetablissemnetet i Härnösand det sistnämnda förslaget för statens del måste te sig såsom det vida fördelaktigare. Vid en granskning *ur rent statsfinansiell synpunkt* av de bägge byggnadsförslagen bör därjämte en annan, förut antydd omständighet ytterligare understrykas. Ett inrymmande i kasernetablissemnetet i Härnösand av en vanförestalt med plats för minst 150 patienter och elever ingår — på sätt av det förut anförda framgår — såsom ett huvudled i den överenskommelse, som staten enligt kasernkommitténs förslag bör träffa med Härnösands stad i syfte att ordna mellanhavandena med staden i anledning av den uteblivna förläggningen av Hemsö kustartillerikår till ifrågavarande kasernetablissemnet i Härnösand. Vid en granskning av denna överenskommelse *ur synpunkten av de statliga intressen*, som det tillkommer socialdepartementet att bevaka, har jag icke funnit anledning till erinran mot innehållet därav, vare sig i nu omförmälda eller i andra delar. Vid sådant förhållande föreligger enligt min uppfattning här ett ytterligare skäl, som med styrka talar för Härnösandsförslaget.

I förevarande sammanhang torde även böra erinras om att Norrlandsföreningen för genomförande av sitt förslag jämväl räknat med bidrag från statens sida för *inköp av inventarier och dylikt*. Även härvidlag har föreningen kalkylerat med att staten skulle bidraga med halva kostnaden, enligt verkställd beräkning utgörande 129,000 kronor. Statens bidrag härför skulle då för vårdplats räknat uppgå till $\frac{129,000}{138} = 934$ kronor.

Kasernkommittén har även förutsatt, att vid ett genomförande av Härnösandsförslaget staten skulle till större eller mindre del vidkännas utgifterna för anskaffande av inventarier m. m. Närmare utredning i denna del har kommittén emellertid icke ansett sig böra åvägabringa. Medicinalstyrelsen har approximativt räknat med en kostnad för staten härutinnan av intill 740 kronor per plats. För min del anser jag, att staten, vare sig Sundsvallsförslaget eller Härnösandsförslaget skulle komma till utförande, bör bestrida viss del av kostnaden för nyss antydda ändamål. För Härnösandsanstaltens del läser emellertid, i händelse denna kommer att anordnas, storleken av statens utgifter delvis bliva beroende av *på vad sätt anstalten skulle komma att drivas*.

I sist angivna hänseende framgår av utredningen i ärendet, att kasernkommittén i fråga om Härnösandsanstalten i främsta rummet tänkt sig, att driften skulle handhavas av en enskild förening. Kommittén har därvid utgått från att föreningen skulle driva Härnösandsanstalten på i huvudsak enahanda villkor från statens sida som dem, under vilka vederbörande föreningar omhänderhava skötseln av de nu befintliga vanförestalterna. Av utredningen

i ärendet framgår jämväl, att kasernkommittén hänvänt sig med en förfrågan i dylikt hänseende till Norrlandsföreningen. Denna förening har emellertid, under hänvisning bland annat till att fullständig utredning rörande driftkostnaderna för anstalten i fråga icke av kommittén förebragts, icke velat avgiva ett definitivt svar i berörda hänseende. Kommittén har på grund härav — och efter framläggande av vissa, dock såsom synnerligen approximativa betecknade driftkostnadskalkyler — av närmare angivna skäl ansett sig hava grundade skäl för antagandet, att en ny förening för övertagande av anstaltens skötsel eventuellt borde kunna bildas inom den närmaste framtiden.

Därest frågan om anstaltens skötsel icke skulle kunna lösas genom att denna övertages antingen av Norrlandsföreningen eller av en för ändamålet bildad ny förening, har kasernkommittén emellertid, med hänsyn till det trängande behovet av att en vanförestalt i Norrland snarast kommer till stånd, föreslagit, att anstalten skulle åtminstone tills vidare drivas genom statens försorg.

Såväl medicinalstyrelsen som kommittéstyrelsen hava livligt förordat, att en enskild förening skulle handhava driften av anstalten i fråga. En anordning med statsdrift har kommittéstyrelsen ansett om möjligt böra lämnas ur räkningen, detta under hänvisning till det enskilda initiativets betydelse för vanförevårdens utveckling. Medicinalstyrelsen har såväl ur vårdsynpunkt som med hänsyn till befarad stegring i utgifterna för staten vid anstaltens skötsel på sist antytt sätt funnit sig böra helt avstyrka detta alternativ. Styrelsen har till och med ansett sig böra förorda, att vid eventuellt beviljande av anslag för genomförande av Härnösandsförslaget borde fästas villkor om att anstalten skall handhavas av en ekonomiskt tryggad förening för vård av vanföra, vare sig en redan befintlig förening eller en för nu ifrågavarande anstalts skötsel särskilt bildad sammanslutning.

För min del delar jag den uttalade uppfattningen om önskvärdheten av att jämväl driften av en anstalt i Härnösand bör omhändervaras av en förening. Av skäl, kasernkommittén anfört, finner jag mig dock även kunna tillstyrka en anordning med anstaltens drivande genom statens försorg. En dylik anordning bör emellertid, såsom även kasernkommittén förutsatt, hava karaktären av en åtgärd i sista hand. Därest statsmakterna besluta sig för ett anordnande av en vanförestalt i Härnösand, böra därför kraftiga åtgärder snarast möjligt vidtagas för att söka få till stånd en överenskommelse med en förening — vare sig en redan befintlig eller en nybildad — om anstaltens övertagande och drivande. Enligt min mening bör det också finnas starka förhoppningar, att åtgärder i dylikt hänseende skola krönas med framgång. Från statens sida torde därvid böra i huvudsak följas de riktlinjer i fråga om anstaltens nyttjande, drift, statlig kontroll över förvaltningen samt föreningens ekonomiska resurser, som uppdragits av kasernkommittén och medicinalstyrelsen. Beträffande storleken av ett blivande *driftbidrag* till en av sådan förening driven anstalt finner jag — i motsats mot medicinalstyrelsen — icke anledning antaga, att bidraget skall behöva sättas nämnvärt högre än det i årets statsverksproposition föreslagna, delvis nedsatta driftbidraget till de befintliga anstalterna.

Med den ståndpunkt, jag sålunda intager i fråga om skötseln av en blivande vanförestalt i Härnösand, kan jag givetvis icke tillstyrka medicinalstyrelsens förslag att vid ett beslut om Härnösandsförslagets genomförande binda ett absolut villkor om anstaltens skötsel av en därtill kvalificerad förening. Jag vill i detta sammanhang jämväl hänvisa till den av mig i det föregående omförmälda bestämmelsen i den ifrågasatta överenskommelsen med nämnda stad, att driften av anstalten i fråga skall omhänderhavas av kronan eller av en förening, som har till ändamål att med understöd av statsmedel lämna bistånd åt vanföra i Norrland. Även om det mot förmodan skulle bliva nödvändigt, att staten övertager driften av anstalten, böra uppenbarligen kraftiga bidrag fordras från landsting och primärkommuner, därvid hänsyn bör tagas till att dessa med denna lösning av frågan icke behövt som medlemmar i en förening bidra till anskaffande av inventarier m. m.

För att nu återgå till den av mig nyss berörda frågan om statens deltagande i kostnaden för anskaffande av inventarier m. m., torde denna fråga, därest Härnösandsförslaget skulle vinna statsmakternas godkännande, i sinom tid böra bliva föremål för särskild utredning, vilken lär böra verkställas i samråd med den förening, som kan finnas villig och lämplig att övertaga driften vid anstalten. Det bör i detta sammanhang även erinras om att kasernkommittén i sitt yttrande av den 7 februari 1927 påpekat, att tillverkning av en del inventarier m. m. med fördel skulle under anstaltens första verksamhetsår kunna utföras av yrkesskoleelever vid anstalten.

Av vad jag här i olika hänseenden anført och åberopat framgår, att jag icke anser mig kunna tillstyrka det föreliggande förslaget om ytterligare statsbidrag till uppförande och inredande av en vanförestalt i Sundsvall, men att jag finner det ur förut angivna synpunkter kunna förordas, att statsmakterna besluta att utnyttja det lediga kasernetablissemnet i Härnösand genom inrättande därstädes av en vanförestalt för tillgodoseende av det trängande behovet av en dylik anstalt för Norrlands del.

Såsom i det föregående antytts, anser jag i likhet med kasernkommittén, att berörda anstalt bör anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de av arkitekten Güettler för alternativförslaget uppgjorda ritningarna och till en beräknad kostnad av 960,000 kronor. Jag vill erinra om att enligt alternativförslaget nuvarande landstorms- och Rödakorsförråd skulle kvarbliva i de därför nu disponerade lokalerna i etablissemnet. Likaledes torde vissa för närvarande för sjöförsvarets ändamål därstädes begagnade lokaler fortfarande under nästa budgetår få disponeras för samma ändamål, vilket lär låta sig göra utan hinder för ombyggnadsarbetet.

Frågan om genom vilken myndighets försorg byggnadsarbetet skall verkställas, torde senare få prövas av Kungl. Maj:t. Vid arbetsritningarnas utarbetande lära i varje fall böra beaktas de av byggnadsstyrelsen med hänsyn till den förefintliga byggnadsstommen förordade jämkningarna. Likaledes böra därvid alla de åtgärder vidtagas, vilka utan åsidosättande av nödiga krav på byggnadens ändamålsenlighet kunna medföra största möjliga bespa-

ringar. Det torde jämväl få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma huru ifrågavarande område skall tills vidare förvaltas.

Vad angår behovet av *anslag för budgetåret 1927—1928* till anordnande av nu ifrågavarande anstalt, har jag vid min preliminära anmälan av ärendet framhållit, att endast en obetydlig del av byggnadsarbetet torde hinna utföras under nämnda budgetår. Enligt vad kasernkommittén efter samråd med arkitekten Güettler upplyst, beräknas byggnadsarbetena under tiden därefter kunna bedrivas i sådan takt, att omändringen av kasernetablissemnet till dess nya ändamål skulle kunna avslutas till den 1 juli 1930. I anslutning härtill har från kasernkommitténs sida uttalats den uppfattningen, att av den för vanförestaltens anordnande beräknade kostnadssumman av 960,000 kronor ett belopp av 75,000 kronor borde anvisas för nästa budgetår, medan återstoden av nämnda summa borde fördelas å budgetåren 1928—1929 och 1929—1930. På grund härav och i överensstämmelse med vad i förslaget till riksstat för budgetåret 1927—1928 beräknats, torde ett extra reservationsanslag å 75,000 kronor böra under rubriken vanförestalt i Härnösand anvisas för sistnämnda budgetperiod. Av ett dylikt anslag torde ock, såsom jag vid den förberedande anmälan av ärendet anförde, böra bestridas ersättning för sådana medel, som förskjutits från fjärde huvudtiteln för utredning angående lämpligaste användningen av kasernetablissemnet i Härnösand och som icke direkt sammanhånga med kasernkommitténs eget arbete. Från samma anslag torde jämväl böra utgå de kostnader, som kronan jämlikt § 4 i den ifrågasatta överenskommelsen skall bestrida såväl för avstyckningen som för lagfart å det för vanförestalten avsedda markområdet. Det kan i detta sammanhang påpekas att, därest ett anslag av 75,000 kronor skulle av riksdagen beviljas till nu förevarande ändamål för nästa budgetår, detta anslag i realiteten skulle å budgetens inkomstsida motvägas av det reservationsanslag av samma storlek — på sin tid beviljat för uppförande av en vanförestalt i Sundsvall men av förut angivna skäl utav vederbörande icke lyftat — vilket chefen för finansdepartementet vid behandlingen i 1927 års statsverksproposition av frågan om inkomstberäkningen för nästa budgetår under titeln »i anspråk tagna kapitaltillgångar» — i överensstämmelse med förenämnda av mig och chefen för försvarsdepartementet hävdade uppfattning i fråga om Härnösandsetablissemnetets användning — föreslagit skola disponeras för bestridande av statsutgifterna för budgetåret.

För framläggande för riksdagen av förslag i förevarande ämne torde det naturligen vara en förutsättning, att beslut kommer att fattas om avlåtande av proposition angående godkännande av förberörda överenskommelse mellan kronan och Härnösands stad. Härom lärer, såsom jag i det föregående omförmält, chefen för försvarsdepartementet senare i dag komma att göra hemställan.»

framstår som rätt ansenligt. Vid prövningen av den föreliggande frågan måste emellertid tagas i betraktande, att ett ordnande av Norrlands vanförevård sedan länge varit ett starkt önskemål. De tre egentliga vanförestalter, som för närvarande finnas inom riket, äro belägna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg. Däremot har Norrland hittills helt saknat någon dylik anstalt, vilket varit desto mera otillfredsställande som anstalten i Stockholm, dit de vanföra från Norrland i allmänhet hänvisas, på grund av överbelastning arbetar under förhållanden, som vitsordats vara synnerligen ogynnsamma.

Enligt de riktlinjer, som framlades i vanförevårdssakkunnigas den 25 mars 1920 avgivna betänkande, borde två vanförestalter inrättas i Norrland nämligen en i Sundsvall, avsedd för de södra delarna, och en i Umeå, avsedd för de norra delarna. Kostnaderna för genomförandet av ett sådant program — om än ur vanförevårdssynpunkt det mest rationella — måste dock bliva så höga, att dess realiserande inom överskådlig tid knappast kan anses ekonomiskt möjligt. Ensamt för Sundsvallsförslaget, avseende en mindre anstalt i nämnda stad med 138 vårdplatser, beräknas byggnadskostnaderna till 1,090,000 kronor eller en kostnad för vårdplats av 7,898 kronor.

Under sådana omständigheter måste enligt utskottets mening den lösning av Norrlands vanförevårdsfråga, som innefattas i förevarande proposition, betecknas som ganska gynnsam. Inom ifrågavarande kasernetablissemang kan för ovan angivna kostnad av 960,000 kronor inrättas en för hela Norrland gemensam vanförestalt med 244 vårdplatser; kostnaden per vårdplats skulle alltså på detta sätt kunna begränsas till cirka 3,900 kronor. Härvid har icke räknats med vad som hittills nedlagts i kasernbyggnaderna, vilka för närvarande i stort sett stå oanvända och befinna sig i halfärdigt skick. Erinras må, att ifrågavarande byggnader icke under den närmaste framtiden torde kunna komma till ändamålsenlig användning för annat statligt ändamål; en del framkastade förslag om att dit överflytta vissa i Härnösand belägna statsinstitutioner såsom exempelvis länets lantmåterikontor, för vilket kräves nya lokaler, hava sålunda, enligt vad kasernkommittén framhållit, icke visat sig genomförbara.

Med hänsyn till nu angivna omständigheter och med beaktande därjämte att genom ett antagande av förslaget erbjudes möjlighet till avveckling av det tidigare med Härnösands stad träffade avtalet om upplåtelse av mark för kasernetablissemang m. m. tillstyrker utskottet förslaget till genomförande.

I avseende å den framtida skötseln av anstalten vill utskottet erinra, att de nuvarande tre anstalterna drivas av enskilda föreningar, som dock härvid åtnjuta statsbidrag för vård och underhåll av de vanföra. I propositionen har nu förutsatts, att skötseln av den nya vanförestalten skulle på liknande sätt omhänderväras av en redan inom Norrland befintlig dylik förening. Något avtal med nämnda förening, »Föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland och Dalarna», har dock icke hittills kunnat träffas. Departementschefen har emellertid framhållit, att kraftiga åtgärder borde snarast

möjligt vidtagas för att erhålla en överenskommelse om anstaltsverksamhetens drivande antingen med sagda förening eller ock en liknande nybildad. I anslutning härtill vill utskottet för egen del uttala sin förväntan att, sedan staten gjort den betydande insats, som i propositionen avses, för att åstadkomma en lösning av Norrlands vanförevårdsfråga, ovannämnda förening, vilken torde hava goda förutsättningar att för framtiden ombänderhava anstaltsdriften, också skall visa sig villig påtaga sig nämnda uppgift. Önskligt är enligt utskottets mening att, innan här avsedda ombyggnadsarbeten igångsätts, trygghet vunnits för att en överenskommelse i sålunda av departementschefen angivna hänseende kan åstadkommas.

Av vad utskottet sålunda anfört framgår, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka herr Enhörnings i ämnet väckta motion om en vanföreanstalts förläggning till Sundsvall.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herr Enhörnings i ämnet väckta motion (I: 208), må

a) medgiva, att det för Hemsö kustartillerikår ursprungligen avsedda kasernetablissemnetet i Härnösand må för en beräknad kostnad av högst 960,000 kronor omändras till vanföreanstalt i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten K. Güettler i augusti 1926 för det såsom alternativ betecknade förslaget uppgjorda ritningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området, omfattande ungefär 40,800 kvadratmeter, må från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet;

b) till *vanföreanstalt i Härnösand* för budgetåret 1927—1928 under riksstatens femte huvudtitel anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Stockholm den 10 maj 1927.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzélius, A. F. Vennersten, J. L. Widell, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *O. Bergqvist, A. Pers, J. G. Walles, C. I. Asplund, D. A. Petré, J. B. Johansson* i Fredrikslund och *K. A. W. Björk*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *A. Wiklund, C. R. Jansson* i Falun, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *A. Å:son Törnkviist* i Karlskrona, *P. M. Olsson* i Blädinge, *E. Kristensson* i Göteborg, *B. F:son Holmgren, E. G. E. Eriksson* i Stockholm och *P. C. Jonsson*.